

Za naučnu obradu iseljeničkog pitanja

Prof. Otokar Lahman, Zagreb

U posljednjem broju časopisa »Naše more« objavljen je veoma iscrpan prikaz o razvitku i današnjem stanju našeg iseljeničtva u svijetu, iz pera M. Mojaša. Tko je pažljivo pročitao taj članak mogao je razabrati kako se pred nas postavlja ozbiljan problem temeljite i svestrane naučne obrade našeg iseljeničkog problema. Sve što je pisac iznio u svom prikazu temelji se na opažanjima i proučavanjima pojedinih naših istaknutih ljudi, koji su boravili u iseljeničtvu ili se u zemlji bavili tom problematikom, a manje na točnim državnim statističkim podacima.

Austro-Ugarska, za vrijeme koje su naši ljudi najviše i odlazili iz zemlje, nije dugo vodila nikakovu statistiku o tome. Kad ju je uvela, vodila ju je netočno ili nepotpuno. Statistička služba u staroj Jugoslaviji bila je nešto bolja, no ni ona nije sasvim pouzdana. Broj iseljenika znatno je veći, nego što pokazuje statistika. Treba da se prisjetimo, da ni same SAD nisu do 1899. vodile useljeničku statističku službu po narodnostima. Kad su je te godine uvele, svrstale su naše iseljenike u razne nacionalne skupine. Tako su Srbi i Crnogorci vođeni skupa s Bugarima, a Hrvati i Slovenci kao jedna nacionalna jedinica. Posebnu narodnost tvorili su Dalmatinci, Bosanci i Hercegovci. U nekim su statistikama Slovenci opet podijeljeni na Kranjce, Štajerce, Primorce i Koruščane. Kako su naši iseljenici dolazili uglavnom iz Austro-Ugarske, velik su ih broj naprosto unosili u rubriku »Austrianci«, pa se i danas znatan dio njih vodi u njoj, kao što se i velik broj Istrana i iseljenika iz Slovenskog Primorja, osobito onih, koji su napuštali zemlju između dva rata, vodi pod talijanskim imenom, budući da su dolazili s talijanskim pasošem. Vojvodani — Srbi i Hrvati — registrirani su redovito kao Mađari. Još je gore stanje u statistikama drugih prekomorskih zemalja, u koje su odlazili naši iseljenici.

Kako je i uvaženi pisac spomenutog članka istakao, proračun o broju naših iseljenika kod pretežnog broja onih, koji se bave ovom materijom, kreće se oko 1 i pol milijuna ljudi. To je velika cifra za zemlju, koja danas broji nepunih 18 milijuna stanovnika. Ako idemo dalje i ustanovimo, da je 66% od tih iz NR Hrvatske (Hrvata i Srba), a od ukupnog broja iseljenika da je oko 900.000 Hrvata, 200.000 Srba, do 350.000 Slovenaca i t. d., i još dalje, da na nekim našim otocima ili selima ima više ljudi u iseljeničtvu nego kod kuće, — onda vidimo, kako je to veoma važan problem za cijelu zemlju i narod, a za Hrvate posebno.

Nije samo riječ o ekonomskim odnosima iseljenika prema zemlji iz koje potječu (iako ovi igraju veoma važnu ulogu),

nego su s gledišta sociologije od velikog značenja razlozi i putovi iseljavanja: tko seli, iz kojih krajeva, iz kojih razloga, kamo se seli, apor, koji on doprinosi novoj sredini na privrednom, kulturnom i drugim poljima, njegovo prilagođavanje, stepen i tempo asimilacije, održavanje i njegovanje kulturne baštine stare domovine, uvjeti, razlozi i mogućnost povratka i t. d. Sve su to naučne discipline, koje u životu nacije znače veoma mnogo.

Posebno treba naglasiti, da povijest našega iseljeničtva, naselja, života u novoj sredini, predstavlja *dio narodne povijesti uopće*, a da historici, koji su pisali povijest naših naroda, nisu dosada uopće tretirali povijest iseljeničtva, život u većim naseljima, njihov odnos sa zemljom i t. d. Monografije, pisane od vrijednih pojedinaca ostale su fragmentarne, nisu uključene u opću povijest naroda. Čak ni historijske masovne selidbe za vrijeme turskih provala i drugih pritisaka, u Slovačku, Moravsku, u Gradišće ili ekonomska preseljavanja u Rumunjsku, Mađarsku ili o našim naseljima u Južnoj Italiji, zatim iseljavanja muslimanskog življa nakon Balkanskih ratova, likvidacije džemijeta i rješavanja agrarne reforme u bivšoj Jugoslaviji, nemaju svoje pravo mjesto u narodnoj povijesti. Povijest, dakle, iseljenika i migracija uopće, treba uzeti kompleksno. To traži brižljivo sabiranje svih podataka i dokumenata, koji bi se još danas mogli prikupiti, posebno iz naših prekomorskih naseobina, otrgnuti iz zaborava starijih još živućih iseljenika i povratnika ili naših građana ovdje, u domovini, od iseljeničkih društava i klubova. Svi takovi podaci i dokumenti govore o našoj prošlosti, o našem narodu. I naponi oko izgradnje domova, škola, crkava i akcija oko osnivanja potpornih organizacija, pa čak i vatrogasnih društava, koja su — zbog nepostojanja ili skupog plaćanja osiguravajućih društava — štitala znojem stečenu imovinu iseljenika. To smo naveli kao primjer, a takovih je mnogo i svi oni skupa doprinose oblikovanju široke i jasne slike o dijelu naroda, koji je napuštao rodni prag i u drugim sredinama gradio svoj život.

Matica iseljenika Hrvatske, koja je dosada razvila široku aktivnost oko duhovnog povezivanja iseljenika sa starom domovinom, pristupa i organizaciji jedne takove naučne ustanove, koja će se baviti poviješću naše emigracije, demografskim, kulturno-prosvjetnim sociološkim i ekonomskim pitanjima u vezi s iseljeničtvom.

Na širokom sastanku, koji je pod predsjedništvom predsjednika Matice iseljenika Hrvatske, drom Zlatanom Sremcem, a uz učešće niza najistaknutijih javnih radnika Hr-

vatske, održan prošlog mjeseca u Zagrebu, nakon referata i temeljite diskusije, svi učesnici su se složili o potrebi osnivanja naučne ustanove, koja bi u prvom redu proučavala povijest iseljništva i povratka naših ljudi, zatim i sve druge probleme vezane uz pojavu iseljavanja. Tako:

- ekonomsko-socijalne, političke i druge *uzroke* iseljavanja naših ljudi;
- ekonomske, demografske, društvene i druge *posljedice* njihova iseljavanja;
- ekonomsko-socijalni, politički i kulturni *položaj* naših iseljenika u zemlji useljenja;
- kulturno-prosvjetni, društveni i politički *život* naših iseljenika u zemljama useljenja;
- doprinos iseljenika svojoj staroj domovini.

Taj bi korisni i široki program trebalo izvoditi kroz naučno-istraživački rad, prosvjetnom djelatnošću među iseljenicima, prikupljanjem izvornih dokumenata, materijala, pisama, štampe, arhivskih dokumenata, letaka, fotografija, literature, domaće i strane, iz svih područja djelovanja, iz života i dostignuća naših iseljenika. Sve bi se to imalo pohraniti u Iseljeničkom muzeju, koji u osnovi već kod Matice i postoji. Prikupljeni materijal će poslužiti naučnoj obradi pojedinih iseljeničkih problema i proučavanju uloge našeg iseljenog svijeta u kompleksnom problemu međunarodnog iseljništva. Obradeni materijal posebno bi služio i kao građa za dopunu opće povijesti našega naroda.

— Matica iseljenika Hrvatske već je objavila apel na iseljenike i iseljenička društva za sakupljanje i slanje dokumentarnog materijala, koji svakog dana sve više pristiže.